

“Espazioaren egituraketak eskolan hainbat praktika txar saihesten lagun dezake”

ELKARRIZKETA:

CLARA

ESLAVA

ARKITEKTOA ETA PEDAGOGOIA

Haurtzaroan eta heziketan espezializatutako arkitektoa da Eslava (Iruñea, 1972) eta bi arloak lotuz doktoretza ere egina du, hainbat publikazio argitaratzeaz gainera. Nafarroako Hezkuntza Kontseiluak antolatutako 'Hezkuntza eta espazioa' jardunaldietan izan da hitzaldia ematen.

Zer-nolako inportantzia dauka eskolako espazioak eta haren egituraketak haurren heziketarako?

Etxeak bezalaxe, eskolak ere bizilekuak dira haurrentzat. Baina espazio hezitzaile ere badira, eta zentzu horretan, izugarritzko inertziak dituzte. Oraindik zenbait zentro iraganean iltzatuta daude. Haurren bi bizitokiak alderatzen baditugu — etxea eta eskola —, konturatuko gara gure etxeek askoz ere gehiago eboluzionatu dutela eskolek baino. Gure hurrek daukaten bizitzeko moduaren ikuspegitik begiratu bagenie, gaur egungo eskoletako espazio gehienei ez genieke inolako zentzurik ikusiko.

Behin hori esanda, argi dago espazioak pertsonen arteko harremanak

baldintzatu egiten dituela, eta harremanak direla heziketaren muina. Adibidez, muturreko kasu batean, espazioak harremanak oztopatu ditzake langa funtzioa egiten duelako. Beste adibide bat jartzearren, espazio handi bat ez baldin badaukagu, pertsona kopuru zehatz bat baino gehiago ezingo gara aldi berean elkartu. Edota, esate baterako, toki bat kanpoaldera irekitzen ez bada, ez dugu bistarik izango eta ezingo dugu urrutira begiratu.

Beraz, espazioaren nolakotasunak izugarri baldintzatzen du pedagogia.

Eskoletako espazioak eraiki ziren garaiko pedagogiarentzat ere zaharkituta zeuden; beraz, bi bider zaharkituta geratu direla esan dezakegu. Izan ere, gaur egun hezkuntzaren arloan

eredu bezala hartzen ditugun zenbait ildo pedagogikok jatorria XX. mende hasieran dute, eta ordurako ere zenbait eskola egitura ez ziren egokiak, atzera geratuta zeuden.

Beraz, helburua litzateke heziketa ildoek eta gaurko pedagogiek diotenari erantzuteko gutxieneko koherentzia maila bat duten espazioak edukitzea eskoletan. Gaur egun inkoherentzia begi-bistakoa baita.

Eta zer behar da pedagogiaren eta arkitekturaren arteko gutxieneko koherentzia maila hori lortzeko?

Lehenik eta behin, termino kuantitatiboetan pentsatzeari utzi eta termino kualitatiboetan pentsatzera igaro behar dugu. Gaur egun, ume kopurua ez da arazoa. Gai hori oso inportantea izan zen garai batean, eta premia hari erantzun zitzaion. Baina gaur egun jaiotza-tasa baxuez ari gara hizketan. Ohartzen gara zentroen artean ere kompetentzia handia dagoela ikasleak lortzeko. Beraz, arazoa ez da ume kopuru handia, nahiz eta ratio altuez hitz egiten den eta, maila pedagogikoan, hori arazo bat den. Baina gaur egun ditugun azpiegiturei eta ume kopuruari begiratzen badiogu, hor ez dago arazorik.

Egia da oraindik ere eskola berriak eraikitzen jarraitzen dugula, xedea delako jendea bizi den lekuetan egoitea ikastetxeak, alegia, auzo berrietan. Hiri eta herrietan populazioak lekuz aldatuz joaten dira, eta auzoek zein inguruek bilakaera handiak izaten dituzte denbora gutxian. Baina azpiegitura asko daude dagoeneko existitzen direnak eta benetan aldatzeko premia dutenak.

Zein gako izan beharko genituzke kontuan eskolako espazio bat egoki berregituratzeko edota eraikitzeko?

Gako horietako bat hirira edo herrira irekia egotea da, eta horrekin batera hezkuntza komunitatearen espazio sozial gisa hautematea eskola, bere osotasunean ulertuta hezkuntza komunitate hori: familiak, umeak, irakasleak, bestelako profesionalak... espazio sozial izateak ez du esan nahi leku handi bat behar dugunik, baina bai ohiko pasabide luze eta alde banatara irekitzen diren gela

hertsietatik haratagoko espazioetan pentsatzea.

Eskola gehienetan pasabide luzeak izan ohi ditugu, alde banatara hainbat gela dituztenak. Espazio horiek modu funtzionalean eraiki ziren garai hartarako, baina ez diete gaur egungo ikasleek dituzten premiei erantzuten. Xedea da, egitura horretatik alde egitea. Beraz, ikastetxeko arkitektura egoki batek, besteak beste, aipatu berri dugun espazio sozial hori eskatuko luke, eskolaren bihotza izango litzatekeena.

Reggio Emiliako eskoletako "plaza" izan daiteke adibidez?

Bai, adibidez. Plaza horietan argazkiak egon ohi dira geletan egindakoa erakusteko, jolasari tokia egiten zaio, familiak eta irakasleak elkartzen dira... Reggioz gain, beste eredu bat Delft de Herman Hertzberger izan daiteke. 60ko urteetako eskola bat da, Herbeheretako. Bertan plaza antzeko espazio bat dago, baina ez da espazio zentrala ere, eskola haztea ahalbidetzen duen gune bat baizik. Alegia, eskola orain dena baino

handiagoa izan ahalko litzateke, baina espazio sozial hori edukitzen jarraituko luke. Beraz, plaza hori zentrala izan ez arren, bada leku garrantzitsua, bai arkitektonikoki, baina baita funtzionalki ere, helburu sozial batekin diseinatu zelako.

Espazioa erreferente bat gehiago da, ezta? Alegia, heldua egon daiteke hor, ikaskideak ere bai, baina horiez gain espazioa bera ere erreferentziazko elementu bat da haurrentzat.

Hirugarren erreferente ere deitzen zaio. Baina benetan hirugarren erreferentea ez da espazioa, baizik eta ingurunea, edota beste hitz batzuetan esanda, espazioak eta bertan dauden materialek osatzen duten ingurune horretan sortzen den giroa: ingurune horretan argi jakin bat dago, objektu batzuk daude, materialak, tenperatura bat, sentsoialtasun bat... ingurune konplexu batez ariko ginateke hizketan. Eta ingurune horretan faktore sentsoial, korporea, emozional... denak hartu beharko lirateke kontuan. Horrek guztiak osatuko luke hirugarren erreferente hori.

Espazio egoki baterako puntu gako gisa aipatu dituzu hirira irekita egotea eta gune soziala izatea. Kontuan izan beharreko beste gakorik bada?

Hirugarren gako natura litzateke. Hori funtsezkoa da. Utopikoa dirudi ideia horrek, eskoletan natura bertatik kanporatu baita. Baina benetan naturaren beharra daukagu. Eta kontua ez da soilik gizakiak naturarekin bat egiten duenean bere jatorri naturalarekin harremanean sartzeko dela, baizik eta horrez gain, kontuan izan behar dugu natura ikaskuntzarako iturri agortezina ere badela.

Ez dugu ahaztu behar errealtate guztiaren sorburua naturan dagoela. Zerbait artifiziala dela esaten dugunean, zerbait hori material natural prozesatu bat baino ez da. Beraz, gauzak ulertu nahi baditugu gauzen estruktura naturala ulertu beharko dugu eta kultura naturarekin elkarriketan eraikiriko errealtate bat besterik ez dela jakin. Bizi izan dugun eta ezagutu dugun kultura, maila urbanistikoan behintzat, harra-pakaritzaren eta suntsiketaren kultura

ezagutu dugu. Eta, funtsean, eskoletan ere ideia berbera errepikatzen da: funtzionatzeko modu inbasibo bati erantzuten dio. Gizakiok modu inbasiboan ari garela portatzen. Beraz, arkitektonikoki hezitzaileak diren eremuak sortu nahi baditugu, naturari leku egin beharko diogu.

Adinartekotasunari bide ematea litzateke beste gako bat?

Bai. Gelako espazioak eremu komunitarioak dira. Geletan komunitateak elkarriketan daude. Taldeka izaten dituzte elkarriketak, eta, talde horiek, ahal bada, belaunaldiartekoak izatea komeni da. Alegia, adinartekotasunak aberastasuna dakarrela ulertzen dugu guk. Horrek elkarrikintza positiboak eragiten dituelako guztientzat. Adibidez, zaharrenak gazteenari lagun egiten dio eta horrek txikiari ahalbidetzen dio berarentzat aurreikusita zegoen horretatik atera ahal izatea. Nagusiarentzat, berriz, bide ezin hobea da kooperazioa bezalako balioak barneratzeko, baina era berean, baita ikasteko ere. Zer hoberik beste bati gauzak azaltzea norberak ikaskuntza hori barneratzeko?

Baina gu kontrako bidean goaz. Drama bat da eskoletan gertatzen ari dena. Haurrak neurtzen ditugu hiru multzotan sailkatuta: "iristen ez direnak", "iristen direnak" eta "gaintik daudenak", eta finean, azken horiek ere errealtatean ez daude gainetik, zeren kanpo geratzen dira. Hortaz, norentzat ari gara egiten hezkuntza? Argi geratzen ari da eskola ez dela denontzat. Egia esan, eskola ez da inorentzat. Baina hobeto bizirauten dute ingurune horretan batzuek, batezbesteko batean sartzeko direnek. Baina batezbesteko horretatik kanpo geratzen direnekin zer gertatzen da?

Lortzeko zaila dela badakidan arren, nire ustez, maila sozialean funtsezkoa da haurraren konfiantza izatea, horrek praktika pedagogiko guztia alda dezakeelako. Akaso, 0-3 urteko adin tartean zentzu horretan lan handia egin da, eta horren erakusle da espazioaren egituraketan ere haur-eskoletan egin izana aldaketa handienetariko batzuk. Adinak aurrera egin ahala, ordea, beldurrak hasten dira

“Helburua litzateke heziketa ildoek eta gaurko pedagogiek diotenari erantzuteko gutxieneko koherentzia maila bat duten espazioak edukitzea eskoletan. Gaur egun inkoherentzia begibistakoa baita”

“Arazo handienetariko bat da sistemaren ebaluazioa bilatzen dugula, eta, akaso, horixe da zalantzan jarri beharko genukeen erremintetako bat. Ebaluatzeko moduak zuzenean eragiten duelako gure irakasteko moduan, eta, ondorioz, baita arkitekturan eta espazioaren egituraketan ere”

ikasleen konpetentziekin, emaitzekin, ebaluazioarekin... Arazo handietariko bat da sistemaren ebaluazioa bilatzen dugula, eta, akaso, horixe da zalantzan jarri beharko genukeen erreminta klabeetako bat. Ebaluatzeke moduak zuzenean eragiten duelako gure irakasteko moduan, eta, ondorioz, baita arkitekturan eta espazioaren egituraketan ere.

Espazio egoki baterako kontuan izan beharreko beste gakoren bat aipatuko zenuke?

Azken gakoa litzateke haurrak eurak izatea eskolaren azken egileak, alegia, espazio hori eraikitzen amaituko dutenak. Eskola arkitektonikoki eraikita egon arren, osatugabe egongo da, haurrak bertan sartu eta euren ekintzen bidez osatzen eta eraikitzen amaitzen duten arte.

Orain toki askotan espazioa eraldatzen ari dira; bereziki, paretak botatzen, baina badirudi haur guztiak ere ez direla eroso sentitzen espazio horietan; batzuk galdu egiten direla

edo babesgabe sentitzen direla.

Nire ustez espazioak haurren heziketan laguntzeko erreminta bat gehiago izan behar du. Eta klaseak batzea ondo egon daiteke, baina horrek ez du esan nahi dena espazio bakar batean egituratu behar denik. Egitura horrek forma ezberdinak izan ditzake, eta, akaso bere baitan hainbat gela diferente ere bai. Garrantzitsua da haur bakoitzari bere lekua topatzeko aukera ematea, eta ez behartzea denak aldi berean eta toki berean egotera. Ezin dugu pentsatu paretak bota eta unitate karratu handiago bat eraikitzea denik helburua, hori ohiko ikasgela baten erreplika besterik ez bailitzatekeelako izango, eskala handiagoan. Formak esploratu daitezke, espazio berean hainbat txoko sortu, taldean jarduteko nahiz bakarka egoteko lekuak eraiki...

Estetikari ere garrantzia ematen diozu espazio bat egituratzeko orduan, baina infantilizatu gabeko estetikaz mintzo zara.

Bai, nire ustez hori hil ala bizikoa

da. Elikaduraren estetikaren ikur *Mc Donalds* baldin bada, ahatetxo horia litzateke estetika infantilizatuarena. Estetika horrek, ordea, ez dio haurren izateari erantzuten. Umeek izugarritzeko zehaztasun estetikoak erakusten dute, oso konplexua eta aberatsa, matizak ulertzen eta balioesten dituen... estetika sinpleak erabiltzea helduon sinpletasunaren edo sinplekeriaren seinale da, eta ez dauka haurren izatearekin zerikusirik.

Kontua da errealtatea oinarritzko eskema batzuetara murriztu dugula eta erabat sinplifikatu dugula umei eskaintzen dieguna. Haurrak aberastasuna eta konplexutasuna ulertzeko gai direla kontuan izan gabe, haien estetika bat sortu dugu. Baina estetika hori helduak asmatu du eta umeari inposatu dio.

Era guztietara ere, badaude gauza interesgarriak objektuen, jostailuen eta jokoaren diseinuan, eta horietako askok material naturalak erabiltzen dituzte. Eta nik ere material naturalen aldeko aldarria egingo nuke modu erradikalean, nahiz eta badakidan

plastikozko kalitatezko jostailuak ere badaudela —legoa, adibidez— eta horiek erabiltzearen kontra ezer ez daukadan.

Espazioaren eraldaketarekin hasi aurretik, baina, proiektu pedagogikoa kontuan izatea komeniko da, ezta?

Bai, zeren gerta daiteke orain espazioaren transformazioa modan dagoenez, aldaketa batzuk egitea, baina inolako sendotasunik edo koherentziarik gabe zentroko hezkuntza praktikarekin. Gainera, hezkuntza bihur daiteke lan-eremu bat arkitektura bezalako sektore batentzat, kontuan izanik sekulako krisia bizitzen ari den sektorea dela. Logikoa eta ulergarria da arkitektoen estudio batek espazio bat aldatzeko eta hobetzeko proposamena egitea, baina egitasmoa eskola komunitatearen barrutik ateratzen ez bada, eta proiektu pedagogikoari erantzuten ez badio, gerta daiteke eraldaketa guztia oskol edo azal hobe batean soilik geratzea. Eta oskol hobe horrek ez du zertan berrikuntzarik bermatu; aldaketak hobekuntza ekarriko badu, barrutik sortua izan behar du. Horrela ez bada, zentroa saltzeko erabiliko den marketin soilean gera daiteke guztia.

Espazio optimoak behar ditugu heziketa optimo baterako? Akaso ez. Baina, espazio baten egituraketak ere lagun dezake eskola batean hainbat praktika txar saihesten. Gerta daiteke jardun pedagogiko batean zenbait printzipio etiko markatzerako orduan, espazioak asko laguntzea. Onena litzateke espazio hori proiektu pedagogikoarekin bat etortzea, baina horrela ez den kasuetan, behintzat espazioa ondo egituratua badago, lagundu egin dezake aldaketa, eta, gainera, zenbait jardun txar muga ditzake.

Adibidez, gardentasuna nagusi den eskola batean praktika txar gutxiago egongo da. Alegia, espazio egoki bat, proiektu pedagogikoarekin bat ez datorrena, ez da ideala izango, baina garantista izan daiteke, zenbait jardura desegoki ekidin ditzakeelako. Esate baterako, ateko beira kartulina beltz batekin estaltzen duen irakasle batekin topo egiten dudanean, irakasle hori esaten ari zaidana da, ‘ez dut nahi ikus nazaten’, eta nire galdera

da, ‘hortaz, zer ari zara ezkututzen?’, ‘zer gertatzen da hain bortitza eskola barru horretan?’. Eta, beharbada, ez da ezer gogorrik gertatzen, balitekeelako irakaslearen beldurraren ondorio izatea kartulina beltz hori, baina aipatu bezala, gardentasuna nagusi den espazio batean horrelako praktikak saihestu egingo genituzke, eta irakasle hori, ezinbestean, modu hezitzaileago batean jardura behartuko genuke.

Gardentasunaren garrantzia aipatu duzu, eta horrekin batera malgutasuna ere defendatzen duzu.

Bai, eta hori ere arkitekturaren oso modan egon izan den zerbait da. Baina nik ez dut malgutasuna % 100ean defendatzen. Elementu finko eta egonkor batzuk ere behar direla uste dut. Horretarako garrantzitsua da espazioa aldatzen hasi aurretik hausnarketa egitea eta erabakitzea zer elementu eduki nahi ditugun modu determinatuago batean. Horrek proiektu pedagogikoari berari ere irimotasuna emango liokeelako.

Argitu nahi nuke baita ere, Alfredo Hoyuelos Iruñeko haur-eskolen koordinatzaileak esan ohi duenaren ildotik, *malgutasuna* askotan gaizki ulertzen dugula, eta kontzeptu horrek ez duela esan nahi bakoitzak nahi duena egitea. Alegia, irizpiderik malguenak, sarri, zurrunenak bilaka daitezke haurren eskubideei dago-kienez, horiek ez errespetatzea ekar dezaketelako.

Edozein kasutan, espazioaz bakarrik ezin da hitz egin. Espazio batean material bat jartzen dudanean helburu jakin batekin, orduan partikularizatzen da espazio hori. Beraz, materialak ere barne hartu behar ditugu eta giroaz hitz egin. Esfortzu handia egin behar dugu haurrei material pedagogiko interesgarriak eskaintzeko. Materiala zenbat eta aberatsagoa izan, umearen autonomia orduan eta handiagoa izango da.

Material aberatsaren adibiderik jar dezakezu?

Buztina, adibidez. Buztinak sekulako aukerak ematen ditu eta lagun egiten dion heldu baten aldamenean haurrak sekulako ibilbidea egin dezake mate-

“Umeez izugarritzko zehaztasun estetikoa erakusten dute, oso konplexua eta aberatsa, matizak ulertzen eta balioesten dituen... estetika sinpleak erabiltzea helduon sinpletasunaren edo sinplekeriaren seinale da, eta ez dauka haurren izatearekin zerikusirik”

“Espazioaren eraldaketak, eskola komunitatearen barnetik sortua ez bada, ez du zertan hobekuntza bermatu. Zentroa saltzeko erabiliko den marketin soilean gera daiteke eraldaketa guztia”

rial horrekin. Beste adibide bat paretan zuri bat izan daiteke, non iman batzuekin edo post-it batzuekin guztiok esaten ari garen hori islatzen dugun, alegia, gure talde-gogoetak ematen duena isla dezakegu horma horretan. Beraz, bai adibide batean zein bestean material horiek dira espazioa sortzen eta osatzen ari direnak. Beste hitz batzuetan esanda, ukiezina den hori ari da espazio pedagogikoa definitzen.